

VIELÄ YKSI URALISTIIKAN KÄSIKIRJA

Daniel Abondolo (toim.) *The Uralic languages*. London: Routledge, 1998. 619 s. ISBN 0-415-08198-X.

Toistakymmentä vuotta sitten, 1988, ilmestyi tiiliskivimäinen artikkelikoelma, Denis Sinorin toimittama *Handbook of the Uralic languages*, jonka Viritäjässä (1990) esitteli Tapani Salminen. DANIEL ABONDOLON toimittama uutuuskirja asettuu luontevasti vertailtavaksi tämän tuoreehkon edeltäjänsä kanssa: se on kooltaan yhtä järkälemäinen ja rakenteeltaan samantapainen, joskin selkeälinjaisempi artikkelikoelma. Aika näyttää lopullisesti ajaneen sellaisten yhden (tai kahden) supertutkijan hengentuotteiden ohi, joita uralistii-kan käsikirjojen joukossa aiemmin edustivat esimerkiksi Björn Collinderin tai Péter Hajdún painokkaat ja paljon käytetyt yleiskatsaukset. Tietämys pienemmistä sukukielistämme kasvaa koko ajan, ja yleisuralistien tilalle astuvat tietyn kielen tai kieliryhmän erikoisnaiset ja -miehet.

The Uralic languages kuuluu samaan Routledge-kustantamon sarjaan, jossa varhemmin ovat ilmestyneet yleisesitykset slaavilaisista (1993) ja germaanisista (1994) kielistä. Sarjan formaatti ja yleiset toimitusperiaatteet määräävät ilmeisesti jonkin verran myös tämän kirjan rakennetta. Artikkelien jaottelu alalukuihin on periaatteessa kaikilla sama: ensin yleissilmäys kielen nykytilaan (alue, puhujamäärät, asema, yksinkertainen kartake levinneisyydestä), sitten esitellään murteet ja (mahdollinen) kirjakieli, äänneoppi, morfologia, syntaksi ja sanasto, ja artikkelin päättävät lyhyt tekstinäyte sekä kirjallisuusluettelo. Artikkelikoelmaksi kirja on yleisperiaatteiltaan aivan riittävän selkeä ja yhtenäinen. Myös artikkelien pituus on onnistuttu pitämään kurissa ja alaviitteet täysin pannassa, mikä

epäilemättä parantaa kirjan luettavuutta. Sitä vastoin lähdeviitteiden karsiminen minimiin, mistä esipuheessa mainitaan, ei näytä oikein onnistuneen: varsinkin johdannossa esitettävien rohkeiden yleistysten yhteydessä mielellään näkisi, milloin kyseessä on kirjoittajan oma päätelmä, ja toisaalta artikkeleissa paikoin näkee melko ilmeisten toteamusten yhteydessä turhautuntuisia lähdeviitteitä.

OMAPERÄISYYTTÄ VAI ERIKOISUUDEN TAVOITTELUA?

Kattavan ja edes jossain määrin tasapainoisen kokonaisesityksen laatiminen koko laajasta kielikunnasta on jokseenkin ylivoimainen tehtävä. Uralilaiset kielet ovat niin erikokoisia, erilaisessa asemassa ja eri tavoin tutkittuja, että niiden rinnastaminen ja vertailu kätkee melkoisia sudenkuoppia. Periaatteellisia ongelmia nousee esiin jo Abondolon itsensä kirjoittamassa johdannossa, jossa uralilaisten kielten sukulaisuussuhteet, äännejärjestelmät, morfologian ja syntaksin yleispiirteet tiiviisti esitellään. Selkeiden ja asiallisten yleistysten sekä terävien huomioiden seassa on hiukan kyseenalaisempiakin — tai ainakin asiantuntematonta lukijaa harhaanjohtavasti muotoiltuja — toteamuksia. On tietenkin selvää, että jotkin (varsinkin laajalla alueella puhutut) uralilaiset kielet ovat »dialectally much more fragmented than others», mutta eroavatko selkupi, hanti ja viro tässä suhteessa todella olennaisesti mansista, karjalasta tai suomesta? Entä onko suomi ainoa uralilainen kieli, jossa pitkiä puhunnoksia (niiden loppuosia?) voidaan tuottaa sisään hen-

gittäen ja kuiskausäänellä?

Abondolon omaperäinen tutkijanote tuo mieleen hänen opettajansa Robert Austerlitzin. Monia uralisteja oudoksuttavia linjaratkaisuja on ainakin kaksi. Ensinnäkin Abondolo rekonstruoi, omaperäisen unkarilaistutkijan Endre Tálosin näkemystä noudatellen, kantauraliin vain kahdenkorkuisia vokaaleja (mutta kylläkin distinktiivisen kvantiteetin; näin esim. suomen *vesi-* ja *pesä-*sanojen kantamuodot olisivat *witi ja *pääsä). Ratkaisu sopii erityisesti obinugrin vokaalihistoriaan, ja se voidaankin nähdä kielikuntamme keskisten haarojen vastavetona itämerensuomalais-samojedilais-pohjaiselle valtavirtarekonstruktioille. Tämän ratkaisun valitsemisen syvimmät syyt jäävät kuitenkin perustelematta, eikä Abondolo aseta sitä vastatusten toisen nuorehkon kilpailijan, Janhusen–Sammallahden ns. laryngaalimallin kanssa, jossa pitkät vokaalit selitetään myöhempisyntyisiksi vokaalin ja »laryngaali» *x:n sulaumiksi. Tämä malli sopii tunnetusti yhteen Jorma Koivulehdon näkemysten kanssa (*x sopisi muutaman ikivanhan lainaetymologian tapauksessa jopa indoeurooppalaisen laryngaalin vastineeksi), joihin taas Abondolo näyttää suhtautuvan hiukan skeptisesti.

Toiseksi Abondolo käyttää vakiintuneiden FU-transkription mukaisten merkintäkäytänteiden sijasta omia symboleitaan, esimerkiksi liudennuspilkun sijasta rivinylistä *j*-kirjainta. Käytännöllä on varmasti oma logiikkansa, mutta lieneekö *ë* sen selvempi merkintätapa kuin tuttu *e* (keski-e siis)? Tai onko häkkyrä *ě* soinnillisen liudentuneen affrikaatan merkkinä selkeämpi kuin vakiintuneet *d'ž* tai *ž*? Merkintäkäytäntöä kirjavoittavat lisäksi Abondolon suomen ja unkarin esittelyissään käyttämä austerlitzilainen morfofonologinen notaatio (esim. suom. #OLIU = *öljy*, SATA=EQ-τA = *sadetta*, unk. #GOOG-DA = *gōgöd* 'kopeutesi', #AS^H=AT.ĬA-I-ĬAA = *esetei* 'hä-

nen [useat] tapauksensa') sekä suomen ja etenkin unkarin fonologinen kirjoitustapa (esim. *ängemät*, *fojoo* pro *engemet* [*engēmet*], *folyó*). Kaiken lisäksi toimittaja ei ole saanut kaikkia kirjoittajia omien transkriptioperiaatteidensa taakse: PEKKA SAMMALLAHTI käyttää omia fonologisia transkriptioitaan tai saamelaiskielten omia ortografioita (tarvittaessa selkeästi ilmaisten, kummasta on kyse!), TAPANI SALMINEN omaa fonologista tundranenetsin kirjoitustapaansa. Epäilen, että syynä tähän on pikemminkin Sammallahden ja Salmisen kiitettävä itsepäisyys kuin alkusanoissa perusteluksi tarjottu myötätunto kyseisen kielen uhanalaisuutta (»potential frailty») kohtaan.

Abondolon omasta kynästä ovat johdannon lisäksi peräisin suomea, hantia ja unkaria esittelevät artikkelit. Suomen kielen rakenteen esittelyn runkona on em. Robert Austerlitzin morfofonologinen merkintätapa ja sen tulkintojen esittely: esimerkiksi abstrakti operaattori »X luetaan *s*:nä sanan lopussa ja *τ*:n edellä, □:nä [= vokaalinpidennysoperaattori] muualla, esim. #AKEX *äes* 'plough' [sic!], sP #AKEX-τA *äes-tä*, sG #AKEX-N *äkee-n*». Tekniikka on hauska ja taidokas, mutta olisiko tämän tapaisessa kielikunnanlaajuisessa johdatus-teoksessa perinteinen, (valepuvuttomaan) kielihistoriaan perustuva esitystapa ollut paremmin paikallaan? Toki austerlitzilaisen notaation takana piilevien ilmiöiden historiallisia taustojakin tuodaan esille. Austerlitzin kekseliäs, joskaan ei kiistaton ratkaisu on ollut myös ryhmittää suomen sijamuodot paikallissijoista tuttuun kolmijakoon (*stasis* / *source* / *goal*) myös nominaatiivin, genetiivin ja akkusatiivin osalta, ja samoin Austerlitzia seuraillen Abondolo tarjoaa verbijohdosten perinteisen intransitiivisuus–transitiivisuus-jaottelun tilalle (joka ei tosin liene suomalaisessa johtopinin tutkimuksessa ollutkaan kovin keskeinen) »eksosentristä tai endosentristä orien-

taatiota». Morfofonologisen notaation tul-
kintaprosessin rinnalla, joka itse asiassa vie
leijonanosan sekä artikkelin fonologia- että
morfologiaosioista, suomen kielen esittely
etenee sujuvasti ja oivaltavasti, vaikka jo-
kunen detaljivirhe jää harmittamaan: *voilei-
väsä* ja *hoitaamaan* paljastavat, ettei lopul-
lista tekstiä ole tarkistutettu syntyperäisel-
lä kielenpuhujalla, *runotar* ei mielestäni ole
englanniksi 'poetess' eikä *pyörä* 'round'.
Syntaksi ja sanasto jäävät varsin niukalle
esittelylle, ja (itämeren)suomen lainasana-
kerrostumien esittely on ylimalkaisuudes-
saan melkeinpä harhaanjohtava.

Unkarin kieliopin esittelijänä Abondo-
lo on vanha tekijä: hänen väitöskirjatyöhön-
sä perustuva *Hungarian inflectional mor-
phology* ilmestyi jo 1988 (Virittäjän luki-
joille sen on 1990 esitellyt Ulla-Maija Ku-
lonen). Tässä taivutusmorfologian kuvauk-
sessa pääosaa ilmeisestikin esitti edellä
mainittu, unkarin kieleen sovellettu morfo-
fonologinen notaatio ja sen tulkinta, toisin
sanoen unkarin kielen morfofonologian
kuvaus syvärakenteen kautta. Nyt Abondo-
lo ehtii tämän lisäksi seikkailemaan unka-
rin äännejärjestelmän marginaalisilla alueil-
la, foneettisten ja lähes foneemisten ilmiöi-
den parissa, kuten puhekieleen kehittyneen
(?) distinktio *arra* [äärä] 'tuollapäin, tuon-
nepäin' ≠ *arra* [äärä] 'tuolle, sille, sen/tuon
päälle'. Syntaksin osuus jää morfofonolo-
gian rinnalla äärimmäisen niukaksi, samoin
sanaston esittely.

Kolmannessa tehtäväkseen ottamistaan
kielikuvauksista, hantin osuudessa, Abondo-
lon ote on jo hieman toisenlainen. «Obin-
ugrin äännehistorian pahamaineisia sokke-
loita ei vielä ole selvitetty niin kiistattomik-
si, että syväfonologisia notaatiomenetelmiä
päästäisiin soveltamaan, joten hantin toisis-
taan hyvinkin eriävien murteiden ahtami-
nen samaan artikkeliin synnyttää väkisin-
kin hengästyneen luetteloinnin vaikutel-
man. Urhealle yritykselle on silti nostetta-

va hattua, vaikka monet karikot ylitetään
vaarallisen kepeän tuntuisesti: esimerkiksi
hantin vokaalistorakenteen peruskysy-
myksen kohdalla Abondolo toteaa kevyes-
ti, että »kaikkien hantin murteiden vokalis-
mille on luonteenomaista kvantiteettioppo-
sio, jota ostjakologiassa nimitetään täys-
ja redusoituneiksi vokaaleiksi; täysvokaal-
it transkriboidaan tässä pitkiksi, so. kirjoi-
tetaan kahdennettuina». Ostjakologiaan
perehtymätön(kin) lukija jäänee ankarasti
miettimään, millaisia nämä vokaalit todel-
lisuudessa mahtavat olla. Samanlainen
hämmentävä yleistys tarjoillaan heti hanti-
luvun alussa, kun Abondolo toteaa hantin
olevan melko »kummallinen sulauma kes-
ki- ja perifeerisiä uralilaisia piirteitä», mutta
tätä vahvaa väitettä perustellaan vain yhdel-
lä äänne- ja parilla morfofonologisella seikalla.

OKSISTON TYVIÄ JA LATVOJA

Sinorin kirjan useiden johdannontapaisten
sekä kielikunnanlaajuisia erikoiskysymyk-
siä (kuten lainasanoja) käsitelleiden artik-
kelien sijaan Abondolon uudessa käsikirjas-
sa on vain yksi, toimittajan laatima laajah-
ko johdanto. Lopusta vastaavat kielittäiset
artikkelit sekä näiden lisäksi erilliset joiden-
kin päähaarojen yleisesittelyt: itämerensuo-
men (TIIT-REIN VIITSO), permiläiskielten
(TIMOTHY RIESE), obinugrin (LÁSZLÓ HON-
TI) ja samojedikielten (JUHA JANHUNEN).
Kaikkia kielimuotoja ei tämän rinnalla
omalla artikkelilla esitelläkään: itämeren-
suomalaisista kielistä erillisen lukunsa ovat
saaneet vain suomi ja viro (kirjoittajina
resp. Abondolo ja Viitso), saamelaiskieliä
käsitellään vain Pekka Sammallahten kir-
joittamassa yhteisartikkelissa, eivätkä obin-
ugrilaistenkaan kielten esittelyt kata näiden
kielten kaikkia erilaisia, oikeastaan eri kie-
liksikin laskettavissa olevia murteita — ai-
nakin LÁSZLÓ KERESZTESIN mansia käsitte-
levä artikkeli keskittyy mansin päämurteista

suhteellisesti elinvoimaisimpaan pohjoismansiin.

Eniten päänvaivaa arvioijalle tuottavat permiläiskielten ja obinugrin yhteisesittelyt: kummankin päähaaran molemmat pääkielethän (permiläiskielet komi ja udmurti, obinugrilaiskielet hanti ja mansi) ovat saaneet myös omat erilliset lukunsa, joten päällekkäisyyksien vaara on ilmeinen, ja niiden välttämiseksi olisi teoksen toimittajalta luultavasti vaadittu vieläkin tiukempaa otetta kirjoittajien suitsista, niin vaikeaa kuin synkronisointi kokoomateoksissa tunnetusti onkin. Parhaiten työnjako näyttää toimivan obinugrilaisien kielten osalla. Täällä riittää, ottaen huomioon obinugrin äännehistorian mutkikkaat ja hämävät suhteet murteittain hyvinkin erilaisine vokaalijärjestelmineen ja -vaihteluineen, runsaasti esiteltävää obinugrilaisen äännehistorian tämänhetkisellevä ykkösasiantuntijalle László Hontille. Vaikka hantia esittelevä Abondolo ja manskia käsittelevän luvun laatinut László Keresztes ovat selvästi pyrkineet synkroniseen tarkasteluun, etenkin morfologian osuudessa on kuitenkin päällekkäisyyttä: samannäköiset taivutusmuotojen tai -pääteiden luettelot tuntuivat kaipaavan jonkinlaista yhdistävää siltää välilleen. Kirjaa edestakaisin selaileva lukija saa konkreettisen muistutuksen diakronian ja synkronian elimellisestä yhteenkuuluvuudesta!

Permiläiskielten yleisesityksen laatija Timothy Riese on ollut samantapaisten ongelmien edessä kuin obinugristakin kirjoittavat. Myös permiläisten kielten vokaalihistoria on kiistelty alue, jolla mutkikkaat selitysrakennelmat käyvät toivottoman tuntuista kilpailua; Sammallahten aikoinaan Sinoirin kokoomateoksessa esittämä, Robert Harmsin ideoihin pohjaava ja teknisesti taidokas selitys kantapermiläisine vokaalirotaatioineen olisi ehkä silti ansainnut päästä selvemmin esille. Riesen yhteenveto permiläisten kielten yhteisestä perinnöstä on

asiantunteva ja selkeä, mutta toisiin artikkeleihin verraten kenties hieman monisanainen, ja siinä näyttää myös olevan melkoisesti päällekkäisyyksiä komi- ja udmurti-artikkelien kanssa. Tarvinneekohan näin paljon palstatilaa omistaa *Perm*-nimen etymologian selvittelyille (joista muuten puuttuu Alvren 1981 esittämä rinnastus *perman-ton* sukulaisineen)? Myös permiläiskielten kirjakieliä, uhanalaista asemaa ja tulevaisuudennäkymiä esitellään sikäli laajalti, että lukija alkaa miettiä, olisiko tämäntapainen, historiallis-sosiolingvistinen kokonaiskatsoaus kaikkien suomalais-ugrilaisien kielten kehityksestä tällä vuosisadalla ollut järkevää koota omaksi kappaleekseen. Monet Riesen udmurtin ja komin kohdalla esittämistä näkökohdistahan pätevät muihinkin Venäjän suomalais-ugrilaisiin kieliin.

SÁNDOR CSÚCSIN udmurti- ja ANU-REET HAUSENBERGIN komi-artikkeliä on kiintoisaa vertailla, ottaen huomioon kielten läheisen sukulaisuuden ja paljolti samantapaisten nykytilan. Csúcs korostaa udmurtin murreerojen pienuutta ja merkityksettömyyttä ymmärrettävyyden kannalta, Hausenberg taas omistaa komin murre-eroille laajan alaluvun (kuten komipermjakin ja komijažvan erikoisluonteen kannalta oikein onkin). Csúcs puolestaan esittelee morfofonologisia vaihteluja laajemmin ja systemaatisemmin kuin Hausenberg. — Tässä yhteydessä voi vielä valitellen todeta, että teoksen toimittaja ei ole saanut kirjoittajia yhtenäiselle kannalle etnonymien suhteen: Honti ja Riese käyttävät vanhemman tradition mukaisia ns. eksonyymejä (*Vogul*, *Ostyak*; *Zyrian*, *Votyak*), Keresztes, Abondolo, Hausenberg ja Csúcs taas ns. endonyymejä (*Mansi*, *Khanty*; *Komi*, *Udmurt*).

SAAMENMAASTA SIPERIAAN

Edellä kuvatuilta periaatteellisilta ongelmilta ovat, ainakin suurelta osin, säästyneet

saamelaiskielistä kirjoittava Pekka Sammallahdi, mordvalaiskieliä käsittelevä GÁBOR ZAICZ ja mari-artikkelin kirjoittaja EEVA KANGASMAA-MINN. Sammallahden artikkeli on sittemmin kasvanut kokonaiseksi kirjaksi (1998), jonka Virittäjässä 1999 esitteli Lea Laitinen. Kun kirjoittaja on tämän kieliryhmän ykkösasiantuntija, ei arvioijalle jää juuri kritiikin sijaa. Myös Kangasmaa-Minnin ja Zaiczin asiantuntemus marin ja mordvan alalla varmasti ylittää omat tietoni moninkertaisesti. Pakko on kuitenkin vähän ihmetellä sitä varmuutta, jolla Zaicz osaltaan pönkittää maailmalla kiertävää käsitystä venäjän akanje-ilmion (painoton *o* ääntyy *a*-maisena vokaalina) mordvalaisesta alkuperästä. Tämä Günter Johannes Stipan ja sittemmin Wolfgang Veenkerin tunnetuksi tekemä kiintoisa ajatus, jonka viimeksi lienee toistanut Wiik (1999: 47), ei nimittäin ole mikään kirkossa kuulutettu totuus: jo Ravila (1973) on esittänyt sille vankkoja vasta-argumentteja. Hämmäntävältä tuntuu myös se Zaiczin Lewyn ja Stipan teoksiin nojautuen toistama väite, että mordvan typologisen rakenteen synteettistyminen olisi iranilaiskontaktien vaikutusta.

Itämerensuomalaisen kielipesyeen on saanut esiteltäväkseen Tiit-Rein Viitso. Eritäin lyhyiden kielikohtaisten esittelyjen jälkeen melkoisen osan artikkelista nieläisevät itämerensuomen taksonomisen luokittelun kysymykset, joiden kohdalla tunnetusti on aikamoisia mielipide-eroja tutkijoiden kesken. Viitson mallissa primaareiksi sukupuun haarautumiksi on asetettu liivi, eteläviro sekä neva-kantakieli. Nevasta polveutuvat edelleen maa-ryhmä (pohjoisviron ja vatjan kantamuoto) sekä pohjoiskantasuomi, johon palautuvien kielimuotojen keskinäisiä suhteita havainnollistetaan mutkikkaalla diagrammilla. Samat taksonomiset kysymykset ovat esillä myös tätä seuraavassa fonologian, jossain määrin morfologiankin esittelyssä; syntaksin ja sanaston

osuudet ovat minimaalisen niukat. — Viitson kirjoittama on myös viron kieltä esittelevä artikkeli, jossa keskeisen huomion kohteena on fonologia. Kuuluisat kvantiteettikysymykset saavat perinpohjaisen, jos kohta raskaslukuisen käsittelyn.

Samojedikielten yleisesittely on Juha Janhusen esikuvallisen asiallista ja selkeää työtä. Huomiota kiinnittää ainakin vaihtoehtoinen samojedikielten taksonomia. Vaikintuneen pohjois-eteläluokittelun rinnalle, joka samalla on ekologinen — pohjoiseli tundrasamojedit (nganasanit, enetsit ja nenetsit) vastaan eteläiset taigasamojedit eli selkupit sekä vuori- eli sajaninsamojedit (kamassit ja matorit) — Janhunen esittää uutta mahdollisuutta, jossa kantasamojedista erkanisivat ensimmäisenä perifeerisimmät nganasani ja matori; matorilla olisi enemmän yhteistä sekä enetsi-nenetsi-ryhmän että toisaalta tiiviisti yhteen kuuluvien selkupin ja kamassin kanssa. Nganasanin ja selkupin esittelyt on kirjoittanut EUGENE HELIMSKI, nenetsin Tapani Salminen, kamassin PÉTER SIMONCSICS. Kaiken kaikkiaan uskoisin kirjan samojediosuuden kattavuudessaan kestävän kirkkaasti vertailun esimerkiksi saman kirjan itämerensuomea käsittelevän osan kanssa. Samojedologia on selvästikin yksi nykyisen uralistiikan tärkeitä (olkoonkin että kapeita) kasvukärkiä.

VIIMEINEN LAJISSAAN — ENNEN SEURAAVAA?

Jo edellisen uralistiikan käsikirjan ilmestyttyä 1988 Juha Janhunen (1991) ounasteli sen jäävän viimeiseksi lajissaan: tulevaisuudessa tämmöisten monumenttien sijalle tulisivat joustavat tietokannat. Kehitys ei kuitenkaan ole edennyt Janhusen odottamaa vauhtia tietoverkkojen tai niiden käytön alalla. Käsikirjoja kaivataan yhä, ja perinteisellä paperimedialla on käyttäjäläiitymänä kiistämättömät etunsa. Melkeinpä luu-

len, ettei Abondolonkaan käsikirja tule jäämään lajinsa viimeiseksi. Mutta millainen olisi ensi vuosituhannen uralistiikan käsikirja, ja mitä parantamisen varaa Abondolon teoksessa tässä suhteessa olisi?

Ensinnäkin olisi luotava selkeä kuva siitä kohdeyleisöstä, jolle kirja on suunnattu, ja pidettävä siitä tiukasti kiinni. Jos tarkoitus on toimia johdatuksena uralilaista kielikuntaa ennestään tuntemattomalle, esimerkiksi typologiasta kiinnostuneelle lingvistille, on kokonaiskuvan johdonmukaisuus tärkeämpää kuin detaljien rikkaus. Erityisen selkeästi pitäisi tällöin tuoda esille geneettiset ja areaaliset suhteet, kielten asema kartalla ja sukupuussa. Koska näistä voi eri kirjoittajilla olla eri mielipiteitä, saattaa selkeän kuvan luominen vaatia päätoimittajalta diktaattorin otteita. Tiukkaa yhdenmukaisuutta pitäisi vaatia myös kielten nykytilan kuvaukseen: nyt esiteltävässä teoksessa tuntuu useiden Venäjän suomalais-ugrilaiden kielten kohdalla toistuvan sama yhteiskunnallis-poliittinen tausta, vain erilaajuisin ja -laatuisin ilmaisin. Yksityiskohdista voi sitten tinkiä, onhan useimmista suomalais-ugrilaisista kielistä jo olemassa runsaasti erillistutkimuksia. Jos taas käsikirjan tarkoitus olisi toimia yleis- ja hakuteoksena fennougristille tai sellaiseksi aikovalle, olennaisen tärkeää olisi esityksen ankkuroiminen fennougristiikan traditioihin. Tämä ei tarkoita pelkästään mahdollisimman perinteistä transkriptiota (en muuten usko Abondolon käyttämien merkintätapojen ongelmitta istuvan indoeuropeistinkaan silmään) vaan ylipäättäänkin itsetarkoituksellisten idiosynkrasioiden välttämistä.

Tätä kirjaa lukiessani rupesin tosissani miettimään vaihtoehtoista uralistiikan käsikirjaa, jonka runkona olisi uralilaisen kielihistorian kokonaisesitys, samaan tapaan kuin Beekesin (1995) tiiviissä mutta tynnen selkeässä indoeuropeistiikan käsikirjassa,

joka kaiken lisäksi pysyy kooltaan inhimillisissä puitteissa. Kirjaa voisi täydentää, vaikkapa erillisenä jatko-osana, äärimmäisen tiivis uralilaisten nykykielten rakenteen kuvaus, josta bibliografiat ohjaisivat näiden kielten varsinaisiin erillistutkimuksiin. Kolmas erillinen osuus voisi sisältää katsauksen uralilaisten (pienempien) kirjakielten vaiheisiin sekä yleisemminkin Venäjän suomalais-ugrilaiden kansojen uudempaan historiaan ja tulevaisuudennäkymiin.

Mutta palataanpa vielä todellisuuteen ja Abondolon *Uralic languages* -kirjaan. Kun tehtävä on lähes ylivoimaisen laaja ja kirjoittajia suuri joukko, mahtuu sekaan tietysti lukuisia pieniä kömmähdyksiä ja kyseenalaisuuksia, joita kaikkia en tässä ehdi enkä osakaan ruotia: muutamien edellä mainittujen lisäksi vaikkapa se, että Viitson itämerensuomi-artikkelissa on Novgorodin tuohikirjeen 292 ajoitus lipsahtanut pari vuosisataa liian varhaiseksi tai että Csúcsin udmurtti-artikkelin sanasto-osassa käsitellään alaotsikon *Loanwords* alla omaperäisiä vartaloita. Suuret linjat ovat kuitenkin selkeät ja omissa puitteissaan hyvin hallinnassa.

Joka tapauksessa Daniel Abondoloa on onniteltava teoksen johdosta, jonka artikkeleista kaikki ovat asiallisesti kirjoitettuja. Sellaisia relevanssiltaan kyseenalaisia tai tiedoiltaan vanhentuneita ohilyöntejä, joita Sinor (1988) onnistuneempien kirjoitusten seassa sisälsi, ei tässä ole ainuttakaan. Kaikki kirjoittajat ovat tunnustettuja tutkijoita, joitakuuta voi sumeilematta sanoa oman alansa johtaviksi asiantuntijoiksi. Abondolo on onnistunut kokoamaan yksin kansiin runsaasti tärkeää perustietoa. Itse tulen varmasti tarttumaan tähän kirjaan vastedeskin — vaikka tiedänkin, että sen jotkin omituisuudet kirvoittavat vielä monia ärräpäitä. ■

JOHANNA LAAKSO

Sähköposti: johanna.laakso@helsinki.fi

LÄHTEET

- ALVRE, PAUL 1981: Kas pōranda ja pōrmu kaudu Permi? – *Keel ja Kirjandus* 24 s. 407–413.
- BEEKES, ROBERT S. P. 1995: *Comparative Indo-European linguistics: an introduction*. Amsterdam: Benjamins.
- JANHUNEN, JUHA 1991: Towards a handbook of Uralic studies. [Arv. Sinor (toim.) 1988.] – *Finnisch-Ugrische Forschungen* 50 s. 96–100.
- RAVILA, PAAVO 1973: Zur Kritik der mordwinischen Substrathypothese des russischen Akanje. – *Commentationes Fenno-Ugricae in honorem Erkki Itkonen sexagenarii* s. 296–310. SUST 150. Helsinki: Suomalais-Ugrilainen Seura.
- SAMMALLAHTI, PEKKA 1998: *The Saami languages. An introduction*. Kárášjohka: Davvi Girji.
- SINOR, DENIS (toim.) 1988: *The Uralic languages: description, history and foreign influences*. Handbuch der Orientalistik VIII: 1. Leiden: Brill.
- WIIK, KALEVI 1999: Pohjois-Euroopan indoeurooppalaisten kielten suomalais-ugrilainen substraatti. – Paul Fogelberg (toim.), *Pohjan poluilla. Suomalais-ugrilaisien juuret nykytutkimuksen mukaan* s. 37–52. Bidrag till kannedom av Finlands natur och folk 153. Helsinki: Societas Scientiarum Fennica.